

SÍDLISKO Z DOBY RÍMSKEJ V PEDERI¹

Revízne spracovanie nálezov

Lucia Luščíková

Kľúčové slová: Peder, sídlisko, doba rímska, keramika, nálezy

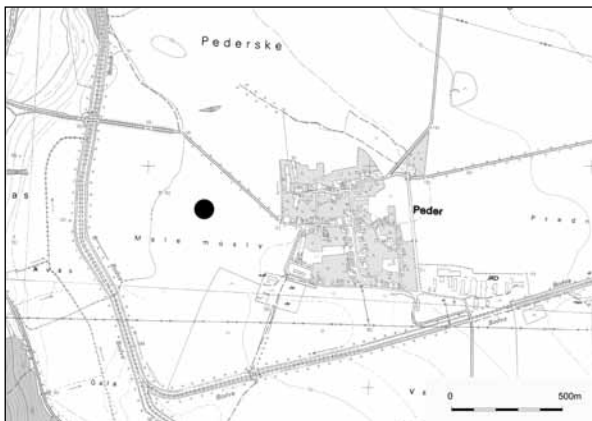
Key words: Peder, Settlement, Roman Period, Pottery, Finds

Roman Period settlement in Peder. Revision of finds

The settlement in Peder, which was partly investigated in 1963, provided a collection of Pottery and small artifacts documenting settlement from the end of the Early and during the Late Roman Period. Despite the small area of investigation, settlement features, farm buildings, technical structures and a well were studied. The results of this investigation were published in 1969. The aim of the submitted article is to complete the information on pottery and other finds in form of drawn reconstructions and evaluate them on the basis of more recent investigations and results of research in the Region of the upper Tisza River.

Peder sa nachádza v západnej časti Košickej kotliny, ktorá je pomenovaná ako Košická rovina. Je to inundačná oblasť s nivnými pôdami a náplavovými kuželmi Bodvy. Poloha s názvom Kenderkert sa nachádza západne od obce na miernej vyvýšenine (obr. 1). Na povrchu je viditeľná výrazným tmavým sfarbením. Tmavo sfarbená plocha má rozlohu približne 250 x 150 m. Pred zregulovaním Bodvy bolo miesto močaristé a sídlisko sa nachádzalo len 500 m od toku rieky Bodva. Dôsledkom zmeny klimatických podmienok došlo po roku 1000 k zamokreniu terénu (Lamiová-Schmiedlová 1990, 205).

Lokalita bola objavená v roku 1963 povrchovými zbermi Archeologického ústavu SAV. Výskumom sa zistilo osídlenie z obdobia paleolitu, neolitu, eneolitu, neskorej doby bronzovej, doby rímskej a včasného stredoveku (Lamiová-Schmiedlová 1963; 1969, 412, 413). Paleolitické osídlenie dokladajú gravettienske nástroje (Lamiová-Schmiedlová 1969, 413). V neolite bola poloha osídlená kultúrou s mladou lineárnou keramikou, ktorá bola zdokumentovaná vo viacerých objektoch (Lamiová-Schmiedlová 1969, 413; Šiška 1989, 161, 162).

Obr. 1. Peder. Lokalizácia sídliska na mape.

V literatúre je uvádzané aj osídlenie bukovoohorskej kultúry (Hreha/Šiška 2015, 142; Lamiová-Schmiedlová 1969, 413). Nasleduje osídlenie počas eneolitu. Nálezy badenskej kultúry pochádzajú z jamy 8, v sektore 5, sondy 1 (Horváthová 2010, 129; Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991, 128, 129). Z povrchových vrstiev pochádza početný keramický materiál, datovaný do neskorej doby bronzovej, ktorý bol zaradený do okruhu gávskej kultúry (Poláková 1972, 63–80). Objekty a nálezy doby rímskej boli odborné vyhodnotené a publikované v roku 1969 (Lamiová-Schmiedlová 1969, 412–424). Najmladšie chronologické obdobie reprezentujú ojedinelé nálezy z 8.–10. stor. (Miroššayová 2008, 63).

Výsledky výskumu sídliska doby rímskej boli odborné spracované a publikované v roku 1969

¹ Príspevok vznikol v rámci grantového projektu 2/0030/15 agentúry VEGA.

(Lamiová-Schmiedlová 1969, 412–424). K opätovnému vyhodnoteniu sídliska z chronologického obdobia sa pristúpilo z dôvodu nutnosti podrobného spracovania nálezov, a to formou kresbovej rekonštrukcie a vyhodnotení na podklade novších výsledkov teoretického bádania v regióne. Výskum na lokalite bol realizovaný sondážnou formou. Sonda 1 bola situovaná v smere S-J a pozostávala zo sektorov 1–14 s rozmermi 2,5 x 10 m (obr. 2). Objekty datované do doby rímskej boli v sektore 2 – studňa; sektore 7 – jama 2; sektore 8 – pec 3; sektore 9 – pec 1, 2 a 4; sektore 10 – obytný objekt (chata); sektore 11 – jama 3 a v sektore 13 – jama 13 a 14 (Lamiová-Schmiedlová 1969, 413, obr. 2). Veľa nálezov pochádza z povrchových vrstiev sektorov (tab. VI–IX). V predložennom príspevku nie je rešpektované pôvodné zaradenie a rozdelenie nálezov podľa vrstiev ako boli počas výskumu získané. Samostatne sú uvedené len nálezy z preskúmaných objektov. Nálezy zo sond, ktoré nepochádzajú z konkrétnej nálezovej situácie, ale z hlíny pod ornícou, sú uvedené v tabuľkách spolu. Pri všetkých označených čepoch je uvedené, z ktorej sondy pochádzajú.

OBJEKTY

Zahĺbený obytný objekt

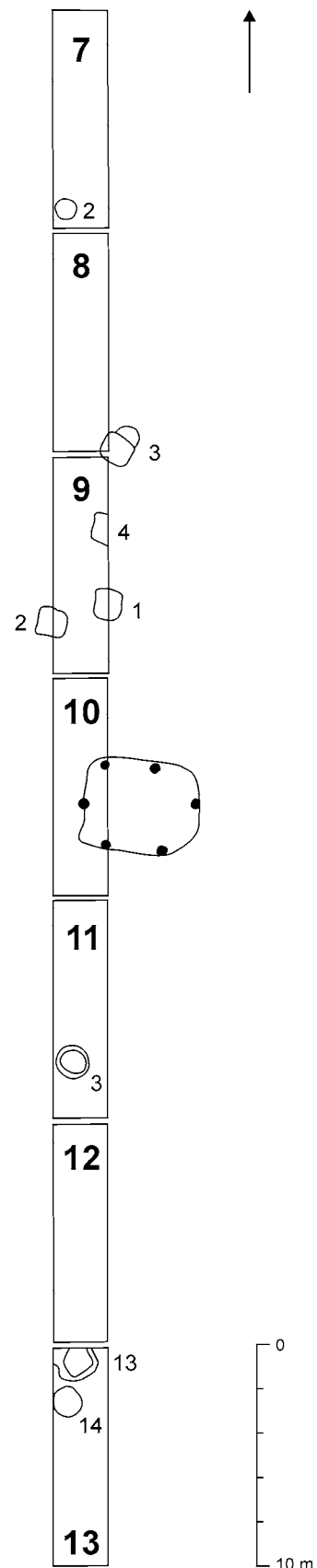
Jediný preskúmaný zahĺbený obytný objekt sa našiel v sektore 10 a bol označený ako chata. Objekt pravidelného tvaru s rozmermi 5,3 x 4,4 m (23, 3 m²) má zahĺbenú plochu s vnútornou šesťkolovou konštrukciou (tab. I). Os stavby je orientovaná v smere V-Z. Dva koly sú umiestnené v dlhých a po jednom kole v kratších stranách. Takéto usporiadanie kolov v zemniciach je charakteristické pre kvádsku sídliskovú oblasť na JZ Slovensku (Varsik 2011, 28), na východnom Slovensku nie sú bežne zastúpené. Tvarom a usporiadaním kolovej konštrukcie je rovnaká len stavba v Šebastovciach-Barci v sonde 25 a 27 označená ako objekt 25/27a (Lamiová-Schmiedlová 1969, 438, obr. 21; Luštková 2013, 92) alebo objekty 185 a 292 na sídlisku v Ostrovanoch (Lamiová-Schmiedlová/Luštková/Tomášová, v tlači).

Pravouhlé štvorcové ohniská

Peder je jedna z prvých východoslovenských lokalít, kde boli preskúmané štvorcové ohniská s kameňmi. Pec 3 (tab. V) v sektore 8, pec 1, 2 a 4 (tab. V) v sektore 9 boli zoradené severne od obytnej stavby v sektore 10 (Lamiová-Schmiedlová 1969, 488). Tieto objekty sa vo väčšom množstve pravidelne zoradené objavujú len na sídlisku v Ostrovanoch (Lamiová-Schmiedlová/Luštková/Tomášová 2011, 187–189).

Jamy

Okrem obytnej stavby a štvorcových prepálených ohnisk boli na sídlisku v Pederi zdokumentované dva druhy jám. Jamy označené ako zásobnice sú jama 2 v sektore 7, jama 3 (tab. V) v sektore 11 a pravdepodobne aj jama 4, 5 v sektore 12. Majú kruhový priemer ústia s priemerom približne 1 m. Smerom ku dnu sa steny rozširujú a dno jám je rovné. Nepravidelná jama 13 v sektore 13 má stupňovite upravené dno a oválny tvar.

Obr. 2. Peder. Sonda 1, výber sektorov, kde boli objekty z doby rímskej.

Studňa

Jediná svojho druhu na východnom Slovensku bola v sektore 2 v severnej časti skúmanej plochy. Nachádzala sa približne 70 m severne od skupiny objektov v sektore 9–13. Kruhový priemer ústia studne bol 1,3 m. Priemer dna v úrovni, po ktorú bolo možné studňu preskúmať vzhľadom na zatopenie spodnou vodou je 1,4 m. Od súčasnej úrovne terénu bola preskúmaná do hĺbky 2 m (*Lamiová-Schmiedlová 1969, 415*). V severnom Potísi sa so studňami stretávame na sídlisku Csengersima-Petea (*Gindele/Istvánovits 2009, 19*).

KERAMIKA

Prezentovaný súbor keramiky je výber fragmentov okrajov, tiel a dien nádob. Nádoby, ktoré sa zachovali ako fragment s celým profilom boli kresbovo rekonštruované (tab. I: 8; IV: 27; V: 14; VIII: 20). Zdobené fragmenty okrajov, dien a tiel nádob boli zdokumentované kresbovo. V súbore sú vyčlenené jednotlivé kategórie tenkostennej aj hrubostennej keramiky, ktorá bola formovaná ručne, na hrnciarskom kruhu a importovanej keramiky. Na lokalite sa medzi nálezmi objavujú aj fragmenty laténskych grafitových sitúl, ktoré sú na povrchu výrazne poškodené a majú ošúchané hrany. Iné nálezy, datované do doby laténskej, z polohy nepochádzajú. Tieto črepy sa pravdepodobne dostali na lokalitu počas doby rímskej a slúžili ako zdroj tuhy pri výrobe keramiky s charakteristickým tuhovanim lešteným povrchom.

Ručne formovaná tenkostenná jemná, tzv. stolová keramika

Ručne formovaná tenkostenná, tzv. stolová keramika przeworskej kultúry (tab. I: 15–20, 24, 25; IV: 29; V: 1, 6) je charakteristická tmavosivým až čiernym lešteným tuhovanim povrchom. Najviac fragmentov sa nachádzalo v obytnom objekte v sektore 10 (tab. I: 15–20, 23–25; IV: 29). Ojedinele pochádzajú z jamy 2 v sektore 7 (tab. V: 1, 2) a z pece 2 v sektore 9 (tab. V: 6). Všetky nálezy sú prevažne zlomky z tiel nádob, ale zachovali sa aj okraje, dna. V niektorých prípadoch bolo možné kresbovo rekonštruovať čiastočný pôvodný tvar nádoby (tab. I: 25) alebo aspoň priemer zachovaného dna. Fragmenty pochádzajú z vysokých misiek s esovitou profiláciou v hornej časti a s rovným dnom (tab. I: 15, 18, 19, 24; IV: 29; V: 6), prípadne v jednoduchšom variante s jemnejšou profiláciou okraja (tab. I: 24, 25) alebo výrazne profilované nádoby tohto typu (tab. V: 1). Tvarom sa odlišujú misky s esovitou profiláciou pod okrajom a guľatým telom a dnom pretlačeným s omfalom (tab. I: 17). Tenkostenná keramika s tuhovanim povrchom je zdobená plytkými ryhami alebo jemnými obežnými plastickými rebrami (tab. I: 25), zvislými, či šikmými rytými líniami (tab. I: 16, 17, 20; V: 1), pretláčanými jamkami (tab. I: 17) a ich kombináciami. V jednom prípade je povrch nádoby zdobený pretláčaním, tzv. Faltenbecher (tab. V: 1). Zachované dna sú rovné. Ich priemer je 5 a 8 cm. Keramika tohto typu sa opakovane vyskytuje na sídliskách východného Slovenska. V rovnakom sortimente je doložená v Šebastovciach-Barci (*Luštková 2013, 92, 93*) alebo v Ostrovanoch (*Lamiová-Schmiedlová/Luštková/Tomášová, v tlači*). V Karpatskej kotline sa s keramikou przeworskej kultúry stretávame na sídliskách v severovýchodnom Maďarsku (*Végh 1989, 497*), severozápadnom Rumunsku (*Gindele 2004, 82–84*) a Zakarpatskej Ukrajine (*Kobal' 1993–1994, 49, 50*).

V súbore jemnej ručne formovanej stolovej keramiky sú dva fragmenty z nádob, ktoré na východnom Slovensku bežne nenachádzame. Sú to ojedinelé zlomky, z ktorých nie je možné rekonštruovať tvar nádoby. Charakteristická výzdoba umožňuje identifikovať tieto nálezy a priradiť ich ku konkrétnemu typu nádoby. Fragment zdobený barbotinom a lešteným tuhovanim povrchom (tab. IX: 24) by mohol pochádzať z hrnca alebo misky. Takto zdobené nádoby sa vyskytujú v západnej Európe, napr. vo Francúzsku na sídlisku v Baldersheim na pohraničí s Nemeckom (*Błażejowski 2011, 55, obr. 1: 6*). Nádoby podobných tvarov a rovnakej výzdoby sa vyskytujú aj na sídliskách západného Slovenska a južnej Moravy (*Varsik 2011, 82–84, obr. 44*). Druhý fragment (tab. IV: 9) z tela nádoby je zdobený vodorovnými plastickými presekávanými lištami. Výzdoba má analógie na terinovitých nádobách na juhozápadnom Slovensku (*Varsik 2011, 161, 162, obr. 86*).

Ručne formovaná hrubostenná, tzv. kuchynská keramika

Dominantným tvarom sú hrnce, z ktorých sa zachovali väčšinou črepy z tiel (tab. I: 1–3, 6; IV: 4, 5, 7–9, 13–23; IX: 1, 2, 4–8, 10–19, 25, 27) a menej často okraje (tab. I: 4, 5, 7, 8; III; IV: 1–3, 10–12; V: 3, 10; VIII: 18,

19; IX: 3, 9, 20–23). Keramika je vyhotovená z hrubšej hliny. Často je s prímiesou väčších kamienkov a má nerovný povrch rôznych farieb.

Hrnce sú početne zastúpené v obytnom objekte v sektore 10 (tab. III; IV: 1–23). Všetky zachované okraje majú charakteristickú esovitú profiláciu ústia s okrajom. V niektorých prípadoch je menej výrazná. Ústie môže byť rovnako široké ako maximálne vydutie nádoby (tab. I: 5, 8), ale častejšie je užšie (tab. III: 5, 10, 11). Maximálne vydutie sa nachádza prevažne v hornej tretine nádoby. Zaujímavým dokladom o hodnote hrubostennej keramiky a jej opätovnom používaní po poškodení sú fragmenty s prevrtnými dierkami (tab. III: 7; IV: 3). S takto opravovanými nádobami sa stretávame hlavne pri tenkostennej keramike, ktorá je považovaná za vzácnejšiu.

Výzdobné motívy na hrncoch sú početné a tvarovo rôznorodé. Výzdoba je umiestnená na pleciach nádob v časti pod okrajom až po maximálne vydutie, na maximálnom vydutí a na okraji. Používa sa výzdoba vtláčaná, rytá alebo plastická. Vtláčaná môže byť vyhotovená kolkom, prstom či hranatým predmetom. Kolký sú otláčené na troch fragmentoch hrncov. Je to hrubo vyhotovená päťcípá hviezdica nepravidelného tvaru (tab. III: 19). Iný fragment ústia je zdobený radom jednoduchých okrúhlych jamiek pod okrajom (tab. III: 13). Elegantne pôsobí vtláčaný vzor v tvare štylizovaného klasu v kombinácii s kvetom (tab. IX: 17). Tento jednoduchý vzor na úžitkovej keramike bol použitý aj na zlomku zo Šebastoviec-Barce (Luštiková 2013, 101, tab. IV: 5). Výzdoba v tvare listovitých a rozetovitých kolkov sa objavuje na keramike na juhozápadnom Slovensku v kvádskej sídelnej oblasti (Varsik 2011, 154, obr. 80). Inou skupinou vtláčanej výzdoby sú jamky vyhotovené vtláčením prsta, kde je v mnohých prípadoch viditeľný odtlačok bruška alebo nechta. Preto sú jamky okrúhle (tab. I: 2; III: 17, 19; IV: 14; IX: 6, 15) alebo polovičné (tab. I: 8). Prstom vtláčená výzdoba môže mať aj tvar žliabku či kanelúry (Varsik 2011, 80). Tie sú rovné (tab. III: 18, 20; IV: 4, 21, 23) alebo v tvare vlnoviek, prípadne oblúkov (tab. I: 1; IV: 7, 15). Ďalšou skupinou sú trojuholníky vtláčené predmetom. V odborní literatúre sú označené ako trojuholníkové a klinovité vpichy (Varsik 2011, 84). Usporiadané môžu byť v radoch, niekedy aj vo viacerých úrovniach nad sebou. Na fragmentoch zo sídliska sú trojuholníky (tab. IV: 13, 17; VIII: 19; IX: 13, 18) častejšie ako vpichy (tab. IV: 8, 20; IX: 5, 9, 14). Rytá výzdoba je tvorená prevažne vlnovkami, ale vyskytujú sa aj rovné čiary a šikmé zárezy. Vlnovky sú na niekoľkých zlomkoch z tiel hrncov (tab. I: 3; IX: 25, 27, 30). Početnejšie sú jednoduché alebo viacnásobné rovné čiary na zlomkoch tiel hrncov (tab. I: 3; IV: 12, 18; IX: 1, 6, 17, 27), prípadne sú vzájomne kombinované. Okrem týchto výzdobných motívov sa používa aj výzdoba vo forme šikmých zárezov (tab. IV: 12, 18; IX: 4, 10, 11, 12). Tie sú dlhé alebo krátke a usporiadané v jednom smere, či striedavo v zmenenom smere. Plastickú výzdobu tvoria predovšetkým krátke zvislé výčnelky na maximálnom vydutí hrncov (tab. III: 12; IV: 16, 22; IX: 16). Oblíbené je zoštipovanie povrchu nádoby prstami (tab. III: 16; IV: 19; IX: 7, 8, 19) vo viacerých úrovniach nad sebou (tab. IX: 7) alebo len v jednej úrovni (tab. IX: 19). Ojedinelá je aj zvlnená plastická lišta (tab. III: 15). Okraje hrncov sú zdobené presekávaním ostrým predmetom (tab. III: 19; IV: 10, 12; V: 13; IX: 3), pretláčaním prstom či tupým predmetom (tab. III: 14, 18; IV: 1, 6; VIII: 19). Pre všetky uvedené typy výzdob poznáme analógie na sídlisku v Šebastovciach-Barci (Luštiková 2013, 101, tab. IV: 5), ale aj v príľahlej časti Maďarska, v povodí Hornádu a Slanej, napr. na sídlisku Sajókeresztúr v Maďarsku (Végh 1985, 108).

Do skupiny ručne formovanej keramiky patria aj nálezy misiek a pekáčov, ktoré sú na sídliskách zastúpené vo výrazne nižšom počte ako v ruke vyrobené hrnce. Misky sú plytké so zaobleným telom (tab. IV: 10; V: 11). Zachovali sa len v dvoch exemplároch ako zlomok v obytnom objekte v sektore 10 a miniatúrna miska v jame 4 v sektore 12. Čiastočne zachovaný pekáč kruhového tvaru je rekonštruovaný ako celá nádoba (tab. VIII: 20). Pekáč rovnakého tvaru s okrajom sa našiel aj na sídlisku v Sajókeresztúr v Maďarsku (Végh 1985, 100, obr. 8: 14) a sídlisku v Šarovciach (Beljak 2010, 48, obr. 3: 9). Do skupiny v ruke vyhotovených misiek patria aj nálezy kónických šálok (tab. IV: 27; V: 1), ktoré sú charakteristické pre okruh tzv. dáckej keramiky. Fragment okraja a tela kónickej šálky sa zachoval v objekte, peci 2 a v obytnom objekte v sektore 10. Fragmenty pochádzajú z kónických šálok s priemerom ústia 17 a 14,5 cm, priemerom dna 6 a 6,5 cm a výškou približne 8 cm. Šálky poznáme z viacerých lokalít na východnom Slovensku. Datované boli do neskorej doby laténskej, ale aj do staršej doby rímskej. Tvar šálok sa nemení, dno je úzke, ústie široko roztvorené. Fragmenty z Pedera nemajú zachované uško, preto je otázne či sa na šálke vyskytovali. Šálky poznáme bez uška, s jedným, dvoma lebo aj tromi uškami (Luštiková 2007, 78).

Tenkostenná keramika vyhotovená na hrnciarskom kruhu

Tzv. sivá keramika (tab. II: 12, 15–22, 24, 26, 27, 29; V: 8; VII: 8–21; VIII: 1–15, 17) sa početne vyskytuje počas mladšej doby rímskej na sídliskách východného Slovenska. V kolekcii nálezov z Pedera

rozlišujeme keramiky v rôznych odtieňoch sivej farby z jemnej hliny, ktorá je dokonale formovaná na hrnčiarskom kruhu a keramiky identických tvarov s tmavosivým až čiernym povrchom a červeným jadrom (tab. II: 11, 23, 25, 28; V: 9; VII: 7, 22; VIII: 16). Najčastejšie používaným keramickým tvarom sú misky a misy (tab. II: 20–23; VII: 7, 9; VIII: 4, 6). Sú dvojkónické, výrazne profilované s valcovitým (tab. II: 22, 23; VII: 7, 9; VIII: 4, 7) či zúženým hrdlom (tab. II: 20, 21; VIII: 6). Niektoré exempláre majú rozšírený vyhnutý okraj (tab. VII: 9) alebo je len opticky naznačený zhrubnutím a ryhou (tab. VIII: 6). Okrem týchto misiek sa na sídliskách vyskytujú aj veľké misy s vodorovne upravenou rozšírenou okrajovou lístou, ktorá je na povrchu zdobená prevažne vhladzovaním. Telo misy je zdobené vhladzovanou či rytou výzdobou a často je okraj s telom spojený širokým plochým uškom. Povrch je členený obežnými ryhami alebo plastickými rebrami vo viacerých úrovniach. Výzdoba býva na valcovitom hrdle. Zlomok z Pederi má valcovité hrdlo zdobené rytou výzdobou. Na fragmente je tesne pod okrajom viditeľné miesto, kde sa napájalo uško (tab. II: 22). Takéto misy poznáme z Blažíc (*Luštková/Rákoš, v tlači*) alebo aj z Poľska (*Kordecki/Okoński 1999, 205, obr. 20*). Druhým najpoužívanším tvarom sú hrnce (tab. II: 24, 26, 27; VIII: 1). Zachovali sa opäť len v zlomkoch z okrajov a ojedinele z tiel nádob. Keďže ich zo zlomkov nebolo možné rekonštruovať, o tvare celých hrncov nemáme informácie. Zachované fragmenty ústí majú priemer 13 a 18 cm. Jeden fragment pochádza z tela veľkej vázovitej nádoby (tab. VII: 11), aké boli vyrábané v produkčnom centre v Blažiciach. Odtiaľ poznáme identické tvary nádob. Fragment z Pederi ale nemá identické tvary kolkov ako nádoby rovnakého tvaru v hrnčiarskej peci 1/58 v Blažiciach (*Luštková/Rákoš, v tlači*). Mohol by však pochádzať z niektorej z ďalších hrnčiarskych pecí v Blažiciach alebo Bohdanovciach, ktoré neboli doposiaľ podrobne spracované (*Pastor 1960, 800, 801; 1961, 94, 95; 1965, 87*). Poháre a šálky, tak ako ich poznáme napr. zo sídliska v Šebastovciach-Barci (*Luštková 2013, 95*), sa v Pederi nezachovali. Zlomky niekoľkých menších nádob z tiel alebo dna by mohli poukazovať na ich prítomnosť (tab. II: 25, 28; VIII: 2, 3). Z fragmentov však nie je možné zistiť výšku nádob, ale len priemer dna, ktorý je 6 cm a priemer ústia 10,5 cm. Fragment okraja (tab. VIII: 2) tvarom pripomína poháre s prehýbanými stenami (*Zuch 2009, 466, obr. 3: 12*). K vyššie uvedeným typom nádob patria dna zachované v zlomkoch (tab. II: 25, 28; V: 8; VIII: 9–17). Vzhľadom na fragmentárnosť nálezov nie je možné pričleniť dna k tvarom nádob. Dna sú rovné s rozšírenou základňou (tab. II: 25, 28; VIII: 9, 15) alebo profilované s viac, či menej výraznou prstencovitou nôžkou (tab. V: 8; VIII: 10–14, 16, 17).

Medzi výzdobné motívy na hrnčiarskom kruhu formovanej keramiky patria kolky, rytá alebo vhladzovaná výzdoba. Kolky sa zachovali na ôsmich črepoch (tab. II: 11; V: 9; VII: 7–12). Je to výzdoba viacnásobným ozubeným kolieskom (tab. II: 11), kruhové kolky (tab. VII: 7–9, 12) a kolky viacerých typov vytvárajúce na nádobe hustý vzor (tab. VII: 11). Vďaka poznatkom získaným spracovaním výrobných centier kolkovanej keramiky na východnom Slovensku je v súčasnosti už možné priradiť nálezy zo sídliska ku konkrétnym dielňam. Umožňujú to charakteristické tvary kolkov, ich usporiadanie na nádobách a tvary nádob. Samozrejme toto pravidlo nie je možné využiť pri každom kolkami zdobenom črepe alebo nádobe. Tri fragmenty zdobené kolkami (tab. VII: 7, 9, 12) zo sídliska v Pederi je možné identifikovať ako výrobky produkčného centra v Blažiciach z hrnčiarskej pece 1/1958. Zhodujú sa tvary kolkov, usporiadanie na nádobách prípadne tvar nádob (*Luštková/Rákoš, v tlači*). Fragment okraja tenkostennej misky je zdobený prerušovaným radom kolkov (tab. VII: 9) tvaru A3 – Blažice 1/58. Druhý fragment okraja misky je zdobený zoskupením troch kruhových kolkov (tab. VII: 7) tvaru B6 – Blažice 1/58. Tretí fragment (tab. VII: 12) je zdobený kolkom v tvare B4 – Blažice 1/58, v kombinácii s kolkom podobným tvaru A2 – Blažice 1/58, tento je však menší. Ostatné zlomky nie je možné priradiť. Vhladzovaná výzdoba je použitá na viacerých fragmentoch misiek, ale aj na hrnci (tab. VIII: 1). Používa sa v dvoch prevedeniach. Zatiaľ ojedinelé svojou výzdobou sú fragmenty pravdepodobne misiek svetlo a tmavosivej farby, na ktorých sú ryté línie usporiadané do geometrických vzorov a polia sú medzi nimi upravené vyhladením. Tri črepy majú zdobené zvislé a šikmé plochy ohraničené ryhami (tab. II: 15; VII: 14–16). Jeden fragment má hladené trojuholníkové plochy okolo šikmých plôch (tab. VII: 13). Takto zdobený fragment pochádza aj zo sídliska v Garadne (*Soós 2014, 143, obr. 23: 7*). Vodorovná okrajová líšta misy v obytnom objekte v sektore 10 je zdobená vlnovkami, ktoré sú kombinované s rovnými čiarami (tab. II: 22). Často sú rovnako zdobené okraje veľkých mís na sídlisku v Blažiciach (*Luštková/Rákoš, v tlači*), ale aj napr. na sídlisku Strzelce Małe v Poľsku (*Kordecki/Okoński 1999, 205, obr. 20*). Vhladzovaná výzdoba na fragmentoch hrncov je v tvare rovných línií zo zmeneným smerom (tab. VIII: 1) alebo v tvare šikmého rebríka (tab. II: 1). Rytá výzdoba sa objavuje na niekoľkých fragmentoch, ale doposiaľ nepoznáme konkrétny tvar nádoby, z ktorej pochádzajú. Sú to vodorovné viacnásobné vlnovky (tab. II: 12, 16, 17, 19; VII: 17). Takto zdobené fragmenty sa objavujú napr. aj na sídlisku v Šebastovciach-Barci (*Luštková 2013, 104, tab. VII: 24, 25*), ale aj v Maďarsku

(Végh 1985, 6, obr. 10). Rytá výzdoba na valcovitom hrdle mís môže byť hustá mriežka (tab. VII: 18) alebo šikmé a zvislé zdvojené ryhy (tab. II: 15; VII: 13–16). Posledný druh výzdoby jemnej stolovej keramiky je pretláčanie stien nádob (tab. VII: 20–22). Pretláčanie je umiestnené na maximálnom vydutí nádob, na ohraničenej ploche. Takto zdobené misy poznáme na sídlisku v Blažiacich v hrnčiarskej peci preskúmanej v roku 1958 (*Luštiková/Rákoš, v tlači*).

Dôkaz o tom, že stolová keramika vyhotovená na hrnčiarskom kruhu bola obyvateľmi sídliska vysoko cenená, svedčia aj viaceré fragmenty týchto nádob, ktoré boli opravené prevrútaním otvorov (tab. II: 18, 24; VIII: 7). Takto opravené nádoby už nebolo možné použiť na tekuté potraviny, ale ešte stále mohli byť využívané na uskladnenie rôznych surovín alebo ako dekorácia príbytkov.

Zásobnice

Zásobnice (tab. I: 6; IV: 24–26; VIII: 18, 21; IX: 26, 28, 29, 31, 32) môžu byť formované v ruke a obtočené na hrnčiarskom kruhu. Materiál je jemne plavený, ale zrnitý s prímiesou piesku a často s prímiesou sludy, ktorá vytvára na povrchu lesk. Charakteristické sú masívnou okrajovou lištou (tab. II: 13, 14; VIII: 18, 21–23). Zlomky z tiel sa dajú rozpoznať vďaka hrúbke črepu alebo podľa charakteristickej výzdoby, ktorou sú viacnásobné vlnovky, rovné čiary a kolký. Okrajové lišty sú rozšírené, na povrchu pretlačené, členené dvoma ryhami (tab. II: 13, 14; VIII: 22, 23) alebo jednoduché ako kraje hrncov bez členenia povrchu (tab. VIII: 18, 21).

Rímskoprovinciálna keramika

Terra sigillata zo sídliska sa zachovala v piatich zlomkoch. Jeden zlomok pochádza z dielne Rheinzaubern, ostatné z dielne vo Westerdorfe (*Lamiová-Schmiedlová 1969, 479*). Datované sú do stupňa C1 (*TIR 2002, 423*). Revíznym spracovaním sa kresbovo podarilo zdokumentovať len dva okrajové zlomky (tab. II: 1, 2) v obytnom objekte v sektore 10. Panónska keramika tehlovej farby maľovaná celoplošne alebo v pásoch je zdobená rytými vlnovkami, zárezmi alebo pásmi (*Beljak 2010, 40*). Zlomky takto zdobenej keramiky boli v obytnom objekte v sektore 10 (tab. II: 6) a v povrchových vrstvách v sektore 2 (tab. VII: 4). Povrch nádob je zdobený vodorovnými pásmi cez seba sa prelínajúcich viacerých odtieňov na jednom črepe hnedej a druhom červenej farby. Obidva fragmenty sú na povrchu zdobené drobnými zárezmi v radoch nad sebou a vodorovnými obežnými líniami. Panónsku jemnú sivú keramiku zastupujú fragmenty prstencovitých misiek (tab. VII: 2, 6) a misky s vodorovnými zárezmi v radoch (tab. II: 3, 4, 7, 8; VII: 1, 3, 5). Tehlovo červenú keramiku s vtlačanou kolkovanou výzdobou reprezentuje črep v obytnom objekte v sektore 10 (tab. II: 5). Tehlovo červená keramika napodobujúca terru sigillatu tvar Drag. 37 pozostáva z dvoch fragmentov okrajov nádob v jame 3 v sektore 8/9 (tab. V: 12) a v obytnom objekte v sektore 10 (tab. II: 9). Tieto fragmenty, ktoré tvarom pripomínajú obľúbenú luxusnú terru sigillatu, pravdepodobne nie sú lokálnou produkciou. Svetlohnedá (tab. II: 10) keramika, ktorá sa zachovala len v zlomku okraja, taktiež ako predchádzajúci typ nádob, pravdepodobne nie je miestnej produkcie, ale jej pôvod môžeme hľadať medzi rímskoprovinciálnou keramikou. Z chaty v sektore 10 pochádza súbor zlomkov svetlohnedej a tehlovočervenej na kruhu vyhotovenej keramiky, ktorá nie je miestneho pôvodu, ale pravdepodobne patrí do tejto skupiny keramiky.

DROBNÉ NÁLEZY

Predmety rôzneho charakteru sú rozdelené podľa toho, z akého druhu suroviny sú vyrobené. Rôznorodý a početný súbor pochádza z obytného objektu v sektore 10 a z povrchových vrstiev ostatných sektorov. S výnimkou niektorých kovových predmetov nie je možné nálezy presnejšie chronologicky zaradiť.

Kovové predmety

Kovové predmety sú na sídlisku v obytnej stavbe v sektore 10 a povrchových vrstvách ostatných sektorov. Vyskytujú sa železné a bronzové predmety. Sú to súčasti výzbroje a výstroje (ostroha, hrot ko-

pije, pracky), ozdoby, súčasti odevu (spona, ihlica), britva, svorka a šidlo. Výber kovových predmetov bol publikovaný v roku 1969 (*Lamiová-Schmiedlová 1969, 422, obr. 11*). Väčšina železných predmetov je silno skorodovaná, čo v niektorých prípadoch znemožňuje ich presné určenie.

Súčasťou výzbroje je železný hrot kopije, ktorý je dlhý 20,5 cm s pozdĺžnym rebrom (tab. VI: 9). Listy čepele sú poškodené koróziou. Tulajka má vonkajší priemer 2,5 cm. Kopije na sídliskách sa vyskytujú len ojedinele, a to na sídlisku v Prešove (*Budinský-Krička 1963, 31*) a v Seni (*Čilinská 1959, 523*). Zo sídliska v Trstenom pri Hornáde je hrot oštetu (*Jurečko 1981, 126*). Zo sídliskovej vrstvy pochádza skorodovaná železná ostroha s trňom (tab. VI: 13). Ostatné železné predmety sú ihlica s navinutým očkom, ktorá je dlhá 10 cm (tab. VI: 17) a svorka (tab. VI: 11). Súčasťou opasku je odlomená časť širokej pracky obdĺžnikovitého tvaru (tab. VI: 7) so zachovanou šírkou 6 cm v mieste ulomenia. Pracky tohto tvaru sú rozšírené v priestore przeworskej kultúry v Poľsku už v stupni B2b a stupni C1 (*Andrzejowski 2010, obr. 17; 23*). Medzi železné predmety patrí aj britva (*Lamiová-Schmiedlová 1969, 422, obr. 11: 20*). Na sídlisku sa ojedinele nachádzajú aj predmety z bronzu. Je to obojstranné štvorcové kovanie pracky (tab. I: 13) s tromi otvormi pre nity, šidlo dlhé 10 cm (tab. VI: 15), ihla spony s vinutím (tab. VI: 5) a neurčiteľný fragment (tab. VI: 6).

Hlinené predmety

Do skupiny hlinených predmetov patria na sídlisku v Pederi len prasleny. Dva boli v obytnom objekte v sektore 10 (tab. I: 21, 22) a ďalšie štyri vo vrstvách v sektoroch (tab. VI: 1–4). Pri niektorých praslenoch, ktoré pochádzajú z vrstiev, nie je jednoznačné, či pochádzajú z doby rímskej, alebo staršieho chronologického obdobia (tab. VI: 3). Podľa tvaru rozlišujeme prasleny guľovité (tab. VI: 3), valcovité (tab. I: 21; VI: 1), dvojkónické (tab. I: 22; VI: 2, 4). Zoštipovaním povrchu v dvoch radoch nad sebou (tab. I: 21) je zdobený len jeden praslen.

Kamenné predmety

Brúsiky, spolu 10 kusov, boli v obytnej stavbe v sektore 10 (tab. I: 10, 11) a v povrchových vrstvách sektorov (tab. VI: 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20). Zachované exempláre sú z pieskovca s ostrými hranami, štvorcového či obdĺžnikovitého prierezu. Sú pravidelného (tab. I: 10, 11; VI: 8, 12, 14, 20) alebo nepravidelného tvaru (tab. VI: 10, 16, 18). Jeden brúsik má prevrtnaný otvor (tab. VI: 20) na zavesenie. Na povrchu viacerých exemplárov sú ryhy po brúsení čepele (tab. I: 10; VI: 10, 12, 16).

Kostené predmety

Kostená ihlica alebo šidlo bola v obytnom objekte v sektore 10. Ihlica je dlhá 20 cm a má obidva konce špicaté (tab. I: 9).

Sklenená nádoba a jantár

Fragment priehľadného bieleho skla bol v obytnej stavbe v sektore 10 (tab. I: 14). Je to pravdepodobne fragment tela pohára, typ E 182 (*Eggers 1951, tab. 14: 181–183*), s nalepenými zvislými plastickými rebromi. Jantárová perla v jame 2 v sektore 7 je oválna s ryhou, ktorá ju stredom delí na dve rovnomerné polovice (tab. V: 4).

Mazanica s konštrukčnými odtlačkami

Fragment mazanice s konštrukčnými odtlačkami pochádza zo sektora 9 (tab. VI: 19). Zlomok je z jednej strany natlačený na dve guľatiny a medzi nich. Priemer je približne 7,5 a 8,5 cm. Z druhej strany je plocha zarovnaná.

VYHODNOTENIE

Výsledky výskumu v Pederi boli zahrnuté do spracovania osídlenia juhovýchodného Slovenska v dobe rímskej (*Lamiová-Schmiedlová 1969, 403–501*). Preskúmaná časť sídliska poskytla informácie o obytných, výrobných, ale aj skladovacích objektoch, ktoré sú spomenuté len okrajovo. Ich zastúpenie na preskúmanej ploche je nízke. Pri revíznom spracovaní sídliskových nálezov je hlavný dôraz kladený na spracovanie keramiky. Zmiešaný charakter keramiky reprezentujú zlomky v ručne formovaných tenkostenných nádobách s tuhovaným povrchom a na kruhu vyrobená keramika sivej farby. Výrazné je aj množstvo importovanej keramiky rôznych druhov, a to prevažne v obytnom objekte v sektore 10, čo je na pomery východného Slovenska menej častý jav. Početný súbor keramiky a ostatných nálezov pochádza z obytného objektu v sektore 10 a z povrchových vrstiev v ostatných sektoroch.

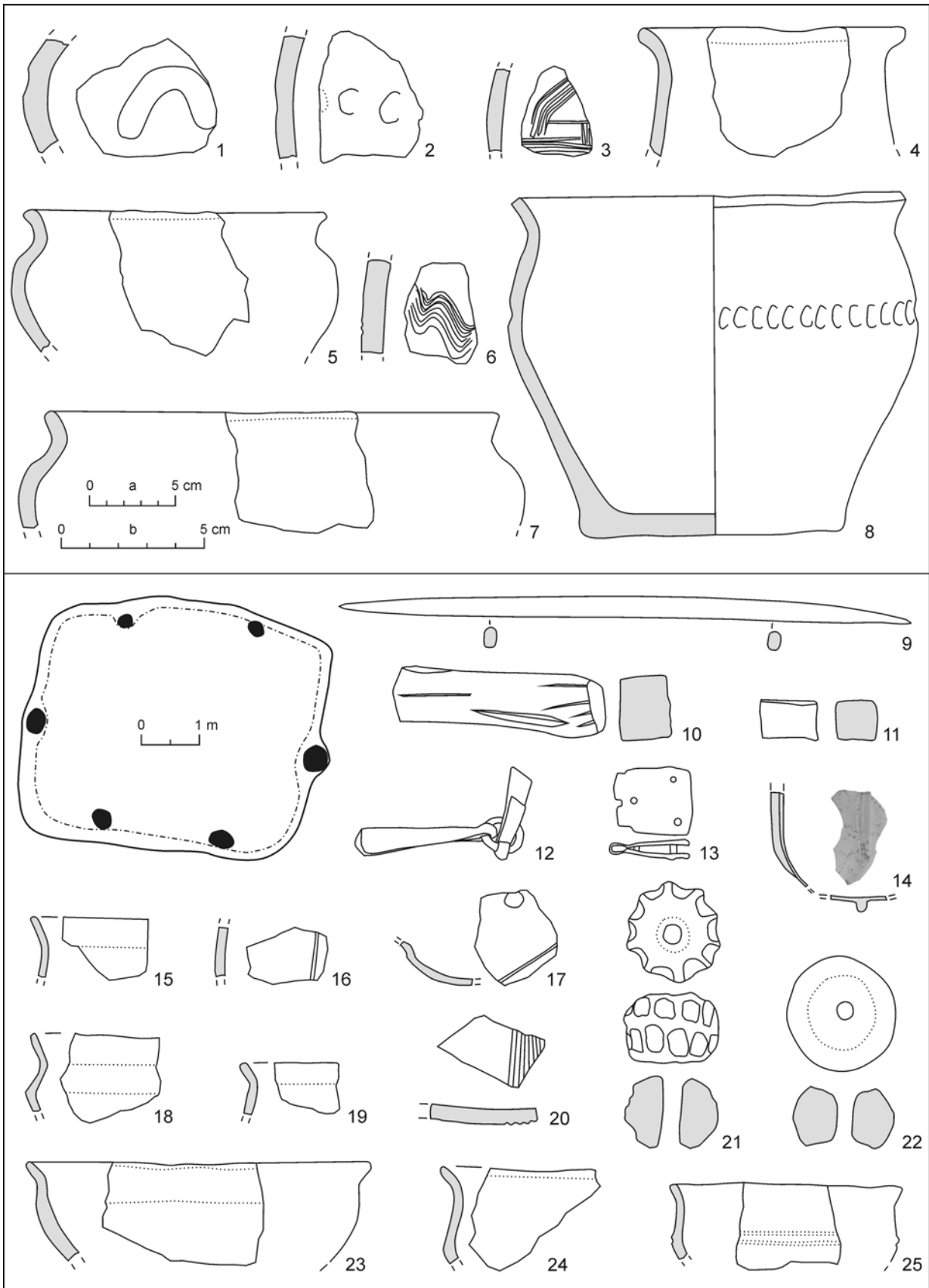
Osídlenie na sídlisku začína v závere staršej, prípadne na začiatku mladšej doby rímskej. Tento stav dokladajú zlomky charakteristickej tuhovanej, jemnej v ruke formovanej keramiky przeworskej kultúry. Situácia sa opakuje na sídliskách v regióne Košickej kotliny, ako napr. v Šebastovciach-Barci (*Luštková 2013, 91–110*) alebo v Spišsko-Šarišskom medzihorí na sídliskách v Ostrovanoch a Medzanoch (*Lamiová-Schmiedlová/Luštková/Tomášová, v tlači*). Przeworská kultúra na východnom Slovensku sa spája s posunom Vandalov zo severu do Karpatskej kotliny, ktorý začal už v stupni B2 (*Andrzejowski 2010, 78, 79*). Osídlenie v staršej dobe rímskej, prípadne v dobe laténskej nie je v Pederi doložené. Ojedinelé zlomky laténskych sitúl s pridaným grafitom slúžili pravdepodobne len ako zdroj tuhy pri výrobe keramiky v dobe rímskej. Na tento fakt by mohlo poukazovať to, že sú výrazné poškodené a ošúchané na hranách, a to, že na lokalite sa nenachádzajú iné predmety datované do doby laténskej. Rámcovo do mladšej doby rímskej je datovaná sivá keramika vyhotovená na hrnciarskom kruhu, ktorá je početná v obytnom objekte v sektore 10 a v povrchových vrstvách sektorov. Zastúpené sú bežné tvary ako misky, hrnce alebo džbány. Dominantnou výzdobou sivej keramiky sú vtlačané kolky. Táto výzdoba, charakteristická pre keramiku mladšej doby rímskej, je na sídlisku v Pederi na viacerých fragmentoch. Niektoré kolky je možné stotožniť so sortimentom kolkov z hrnciarskej pece 1/58 v Blažiciach (*Luštková/Rákoš, v tlači*). Identifikácia výrobkov výrobného centra v Blažiciach na sídliskách v Košickej kotline napomáha sledovať distribúciu tejto regionálne vyrábanej luxusnej stolovej keramiky. Početná je aj hrubostenná ručne formovaná keramika, prevažne hrncovitých tvarov. Rôznorodé výzdobné motívy na nej majú analógie na hrncoch zo sídliska v Šebastovciach-Barci (*Luštková 2013, 94, 95*). Pre mnohé nachádzame analógie na kvádskech sídliskách na juhozápadnom Slovensku. Rovnako zdobená je aj hrubostenná keramika v povodí Hornádu v Maďarsku. Jej výskyt je v tejto oblasti spájaný s priamym prenikaním Kvádov povodím Slanej, Rimavy po Miskolc (*Beljak et al. 2012, 41*) a odtiaľ pravdepodobne severným smerom povodím Hornádu do južnej časti Košickej kotliny.

Sídlisko v Pederi je datované na prelom staršej a mladšej doby rímskej v závere 2. stor. s plynulým pokračovaním do mladšej doby rímskej. Vzhľadom na malý rozsah preskúmanej plochy nie je možné potvrdiť ani vyvrátiť prípadné pretrvanie sídliska do neskorej doby rímskej.

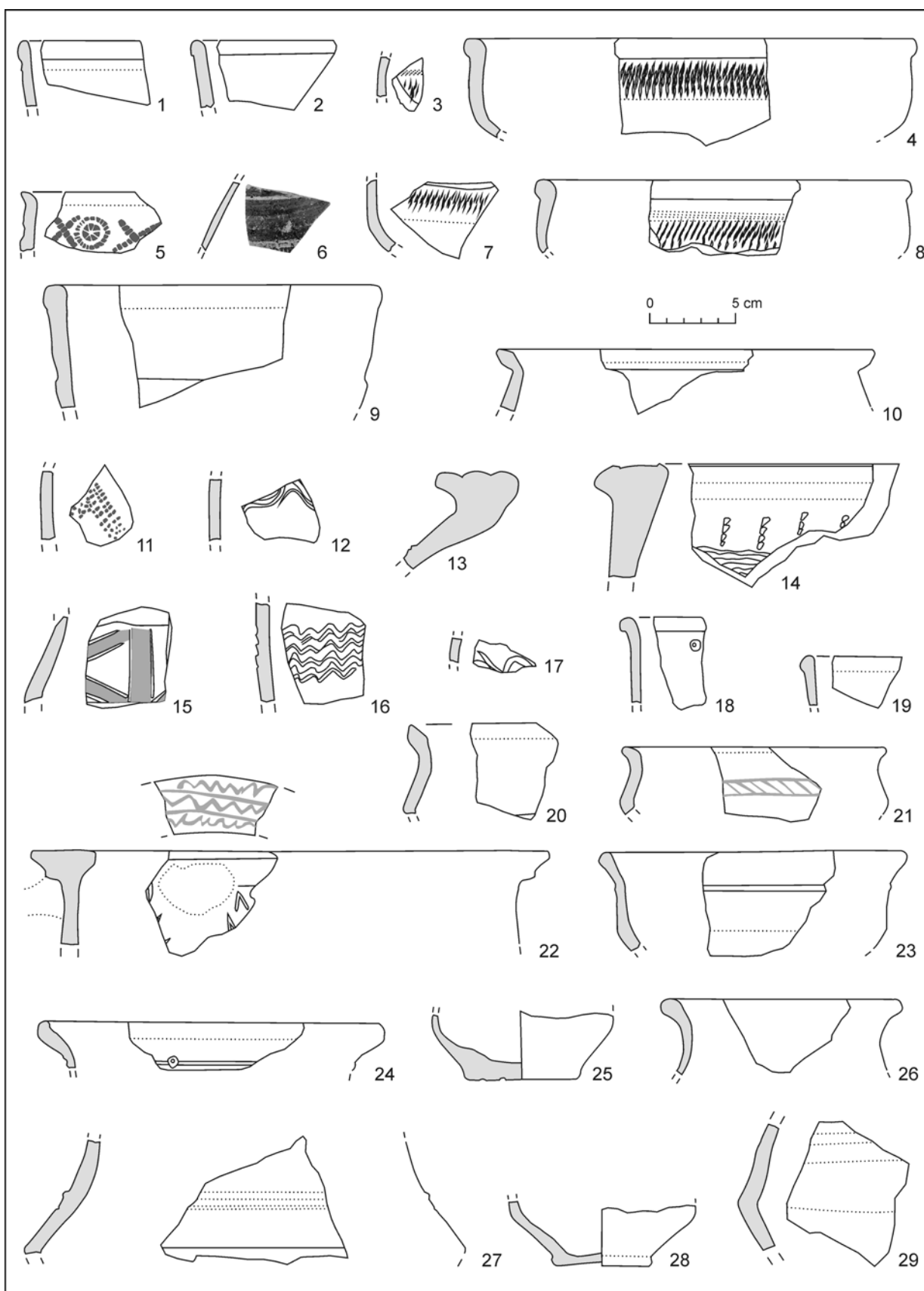
LITERATÚRA A PRAMENE

- Andrzejowski 2010* J. Andrzejowski: The Przeworsk Culture. A brief story (for the foreigners). In: U. L. Hansen/A. Bitner-Wróblewska (Ed.): *Worlds Apart. Contacts across the Baltic Sea in the Iron Age*. København – Warszawa 2010, 59–110.
- Beljak 2010* J. Beljak: Germánska osada v Šarovciach. In: J. Beljak/G. Březinová/V. Varsik (Ed.): *Archeológia barbarov 2009. Hospodárstvo Germánov. Sídliskové a ekonomické štruktúry od neskorej doby laténskej po včasný stredovek*. Nitra 2010, 33–66.
- Beljak et al. 2012* J. Beljak/G. Nevizánsky/O. Ožďáni/V. Tittionová: Osídlenie juhu stredného Slovenska v dobe rímskej. In: G. Březinová/V. Varsik (Ed.): *Archeológia na prahu histórie. K životnému jubileu Karola Pietu*. Nitra 2012, 23–52.
- Blażejowski 2011* A. Blażejowski: Western Germanic tributes and the romanization of central European barbaricum. In: E. C. De Sena/H. Dobrzanska (Ed.): *The Roman Empire and Beyond. Archaeological and Historical Research on the Romans and Native Cultures in Central Europe*. BAR Inter. Ser. 2236. Kraków 2011, 51–60.
- Budinský-Krička 1963* V. Budinský-Krička: Sídlisko z doby rímskej a zo začiatku sfahovania národov v Prešove. *Slov. Arch.* 11, 1963, 5–58.
- Čilinská 1959* Z. Čilinská: Záchranné výskumy na východnom Slovensku. *Arch. Rozhledy* 11, 1959, 522, 523.

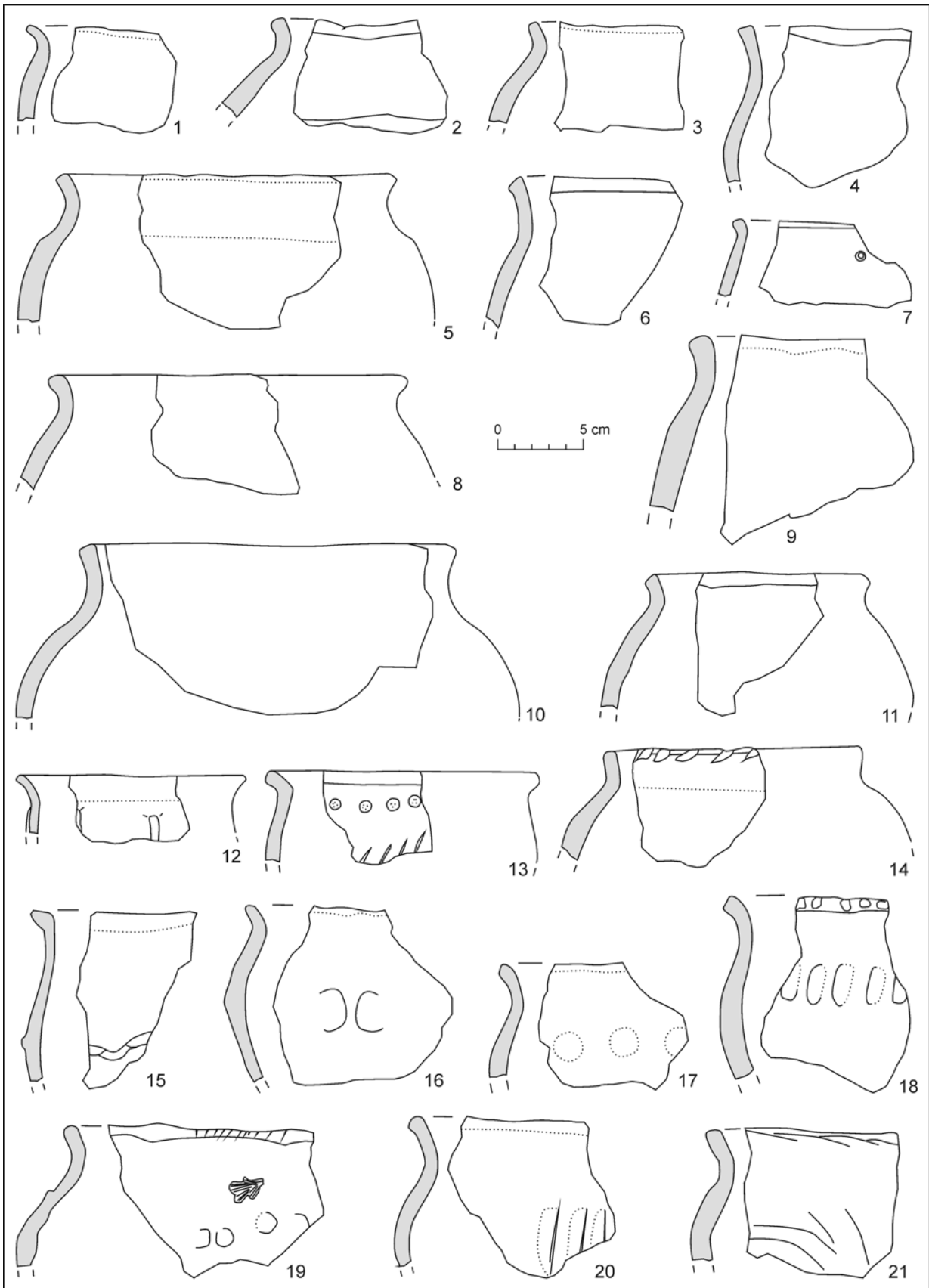
- Eggers 1951
Gindele 2004
Gindele/Istvánovits 2009
Horváthová 2010
Hreha/Šiška 2015
Jurečko 1981
Kobaľ 1993–1994
Kordecki/Okonński 1999
Lamiová-Schmiedlová 1963
Lamiová-Schmiedlová 1969
Lamiová-Schmiedlová 1990
Lamiová-Schmiedlová/Luštiková/Tomášová 2011
Lamiová-Schmiedlová/Luštiková/Tomášová, v tlači
Lamiová-Schmiedlová/Miroššayová 1991
Luštiková 2007
Luštiková 2013
Luštiková/Rákoš, v tlači
Miroššayová 2008
Pastor 1960
Pastor 1961
Pastor 1965
Poláková 1972
Soós 2014
Šiška 1989
TIR 2002
Varsik 2011
Végh 1985
Végh 1989
Zuch 2009
- H. J. Eggers: Der römische Import in freien Germanien. Hamburg 1951.
R. Gindele. Probleme privind ceramica dacică și germanică din nord României. Satu Mare 17/21, 2004, 71–88.
R. Gindele/E. Istvánovits: Die römische Siedlung von Csengersima – Petea. Satu Mare 2009.
E. Horváthová: Osídlenie badenskej kultúry na Slovenskom území severného Potisia. Nitra 2010.
R. Hreha/S. Šiška: Bukovohorská kultúra na Slovensku vo svetle výskumov v Šarišských Michaľanoch a Zemplínskych Kopčanoch. Nitra 2015.
P. Jurečko: Problematika tzv. sivej keramiky v dobe rímskej so zreteľom na výsledky výskumu na východnom Slovensku. Hist. Carpatica 12, 1981, 169–209.
J. V. Kobaľ: Kultura przeworska na Ukrainie Zakarpaciej. Wiadomości Arch. 53, 1993–1994, 31, 56.
J. Kordecki/J. Okonński: Mikroregion osadniczy na prawobrzeżu dolnego biegu Raby. In: S. Czopek/A. Kokowski (Red.): Na granicach antycznego świata. Sytuacja kulturowa w południowo-wschodniej Plosce i regionach sąsiednich w młodszym okresie przedrzymским i okresie rzymским. Materiały z konferencji 20.–21. 11. 1997 w Rzeszowie. Rzeszów 1999, 181–214.
M. Lamiová-Schmiedlová: Peder, okr. Košice. Výskumná správa 202/63. Dokumentácia AÚ SAV v Nitre. Nitra 1963. Nepublikované.
M. Lamiová-Schmiedlová: Römerzeitliche Siedlungskeramik in der Südostslowakei. Slov. Arch. 17, 1969, 403–501.
M. Lamiová-Schmiedlová: Poznámka k súvisu klimatických zmien a výberu miesta sídliska. Štud. Zvesti AÚ SAV 26, 1990, 205–207.
M. Lamiová-Schmiedlová/L. Luštiková/B. Tomášová: Štvorhranné pece na sídliskách z doby rímskej na východnom Slovensku. Zbor. SNM. 105. Arch. 21, 2011, 187–190.
M. Lamiová-Schmiedlová/L. Luštiková/B. Tomášová: Osady doby rímskej v Ostrovanoch a Medzanoch. Katalóg, v tlači.
M. Lamiová-Schmiedlová/E. Miroššayová (Zost.): Archeologická topografia Košice. Košice 1991.
L. Luštiková: Dácka keramika na území Slovenska. Vsl. Pravek 8, 2007 77–95.
L. Luštiková: Šebastovce-Barca, keramika doby rímskej. Štud. Zvesti AÚ SAV 54, 2013, 91–110.
L. Luštiková/J. Rákoš: Blažice, sídlisko z doby rímskej – výskumná sezóna 1958. Vsl. Pravek 9, v tlači.
E. Miroššayová: Peder. In: J. Béreš (Ed.): Pramene k dejinám osídlenia Slovenska z konca 5. až z 13. storočia. III. Východné Slovensko. Nitra 2008, 62, 63.
J. Pastor: Sídlisko v Blažiciach, Arch. Rozhľedy 12, 1960, 800–810, 823–826.
J. Pastor: Sídliskový výskum v Blažiciach. Štud. Zvesti AÚ SAV 6, 1961, 83–122.
J. Pastor: Blažice, Bohdanovce i Hraničná pod Koszycami (wykopaliska w latach 1963–1964). Acta Arch. Carpathica 7, 1965, 87–95.
S. Poláková: Mladobronzové sídliskové nálezy z Pedera, okres Košice. Nové Obzory 14, 1972, 63–80.
E. Soós: Garadna –Kastély zug. A római császárkori germán település újaértékelése. Comm. Arch. Hungariae, 2014, 121–152.
S. Šiška: Kultúra s východnou lineárnou keramikou na Slovensku. Bratislava 1989.
P. Kaczanowski/U. Margos (Hrsg.): Tabula Imperii Romani. Krakow 2002.
V. Varsik: Germánske osídlenie na východnom predpolí Bratislavy. Sídliská z doby rímskej v Bratislave-Trnávke a v okolí. Nitra 2011.
K. Végh: Császárkori telep Észak-Magyarországon. Arch. Ért. 112, 1985, 92–108.
K. Végh: Császárkori telep Miskolc-Szirmán. Herman Ottó Múz. Évk. 27, 1989, 463–499.
K. Zuch: Puchary Fałdziste Terenu Środkowoeuropejskiego Barbaricum, Jako Przykład Adaptacji Wzorców Rzymskich. In: M. Karwowski/E. Droberjar (Ed.): Archeologia Barbarzyńców 2008. Powiązania i kontakty w świecie barbarzyńskim. Rzeszów 2009, 461–477.

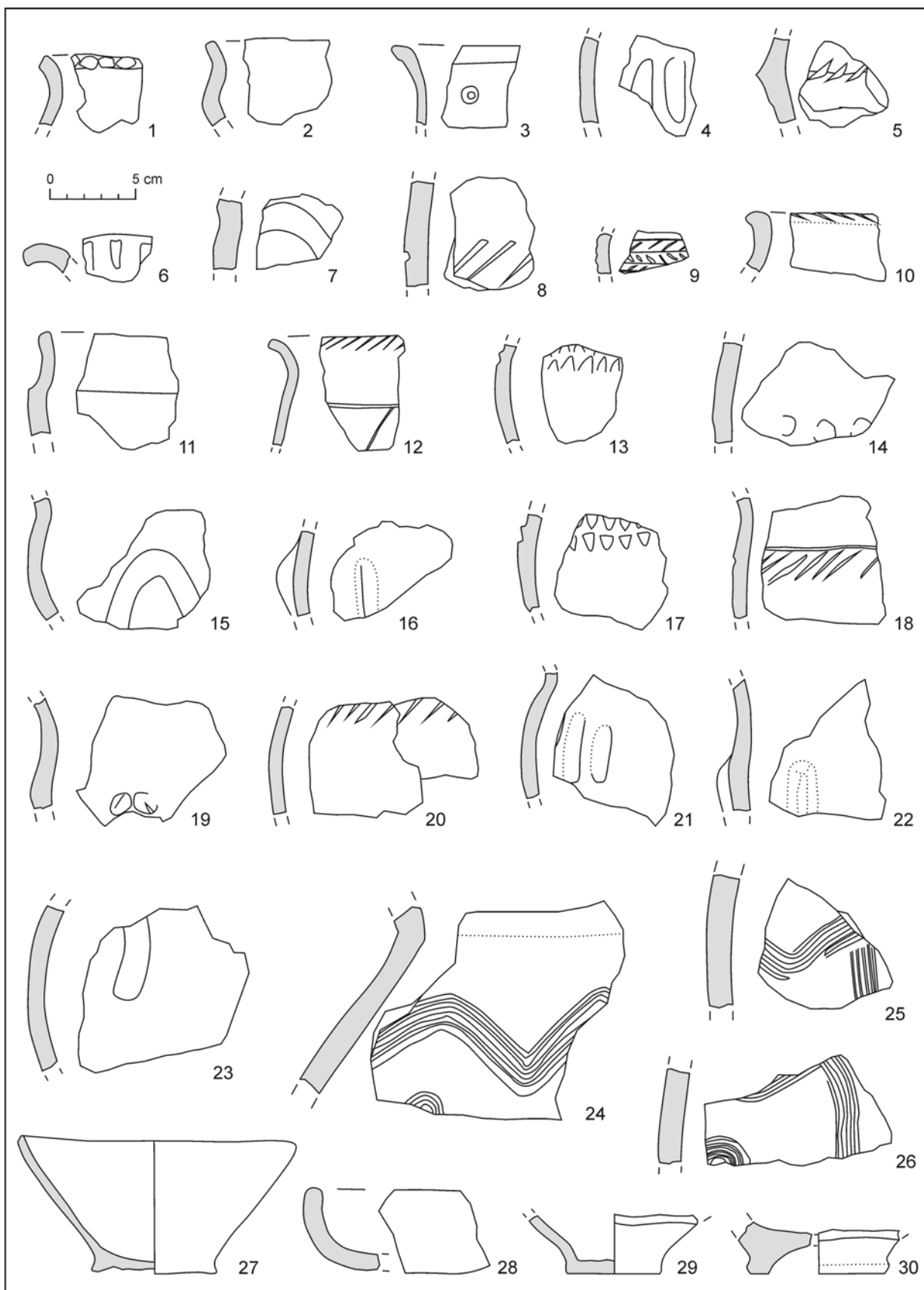
Tab. I. Peder. Výber nálezov. 1–8 – sektor 10, nad chatou; 10–25 – sektor 10, chata. Mierka: a – 1–9, 23–25; b – 10–14, 21, 22.

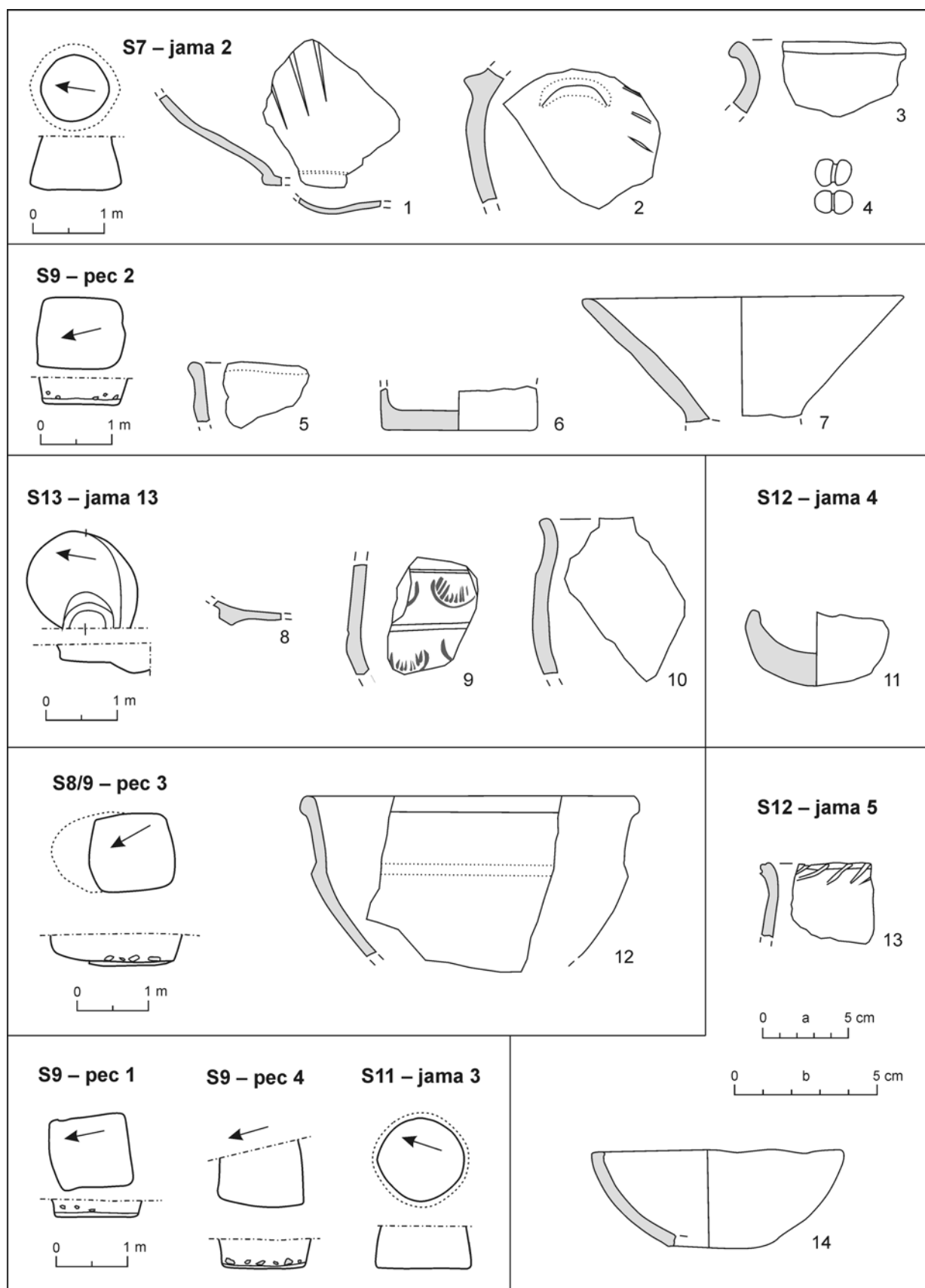
Tab. II. Peder. Výber keramiky. Sektor 10, chata.

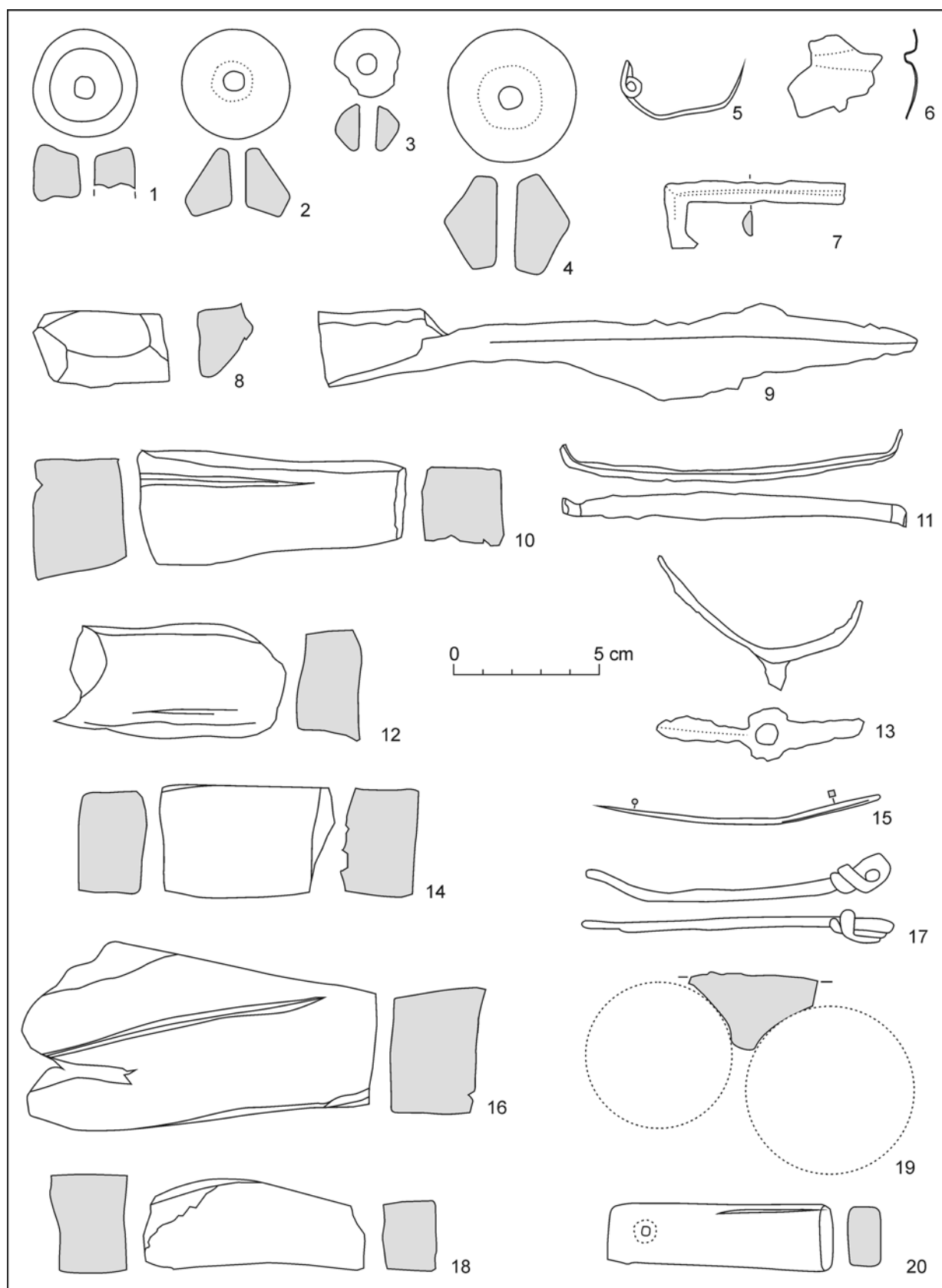
Tab. III. Peder. Výber keramiky. Sektor 10, chata.

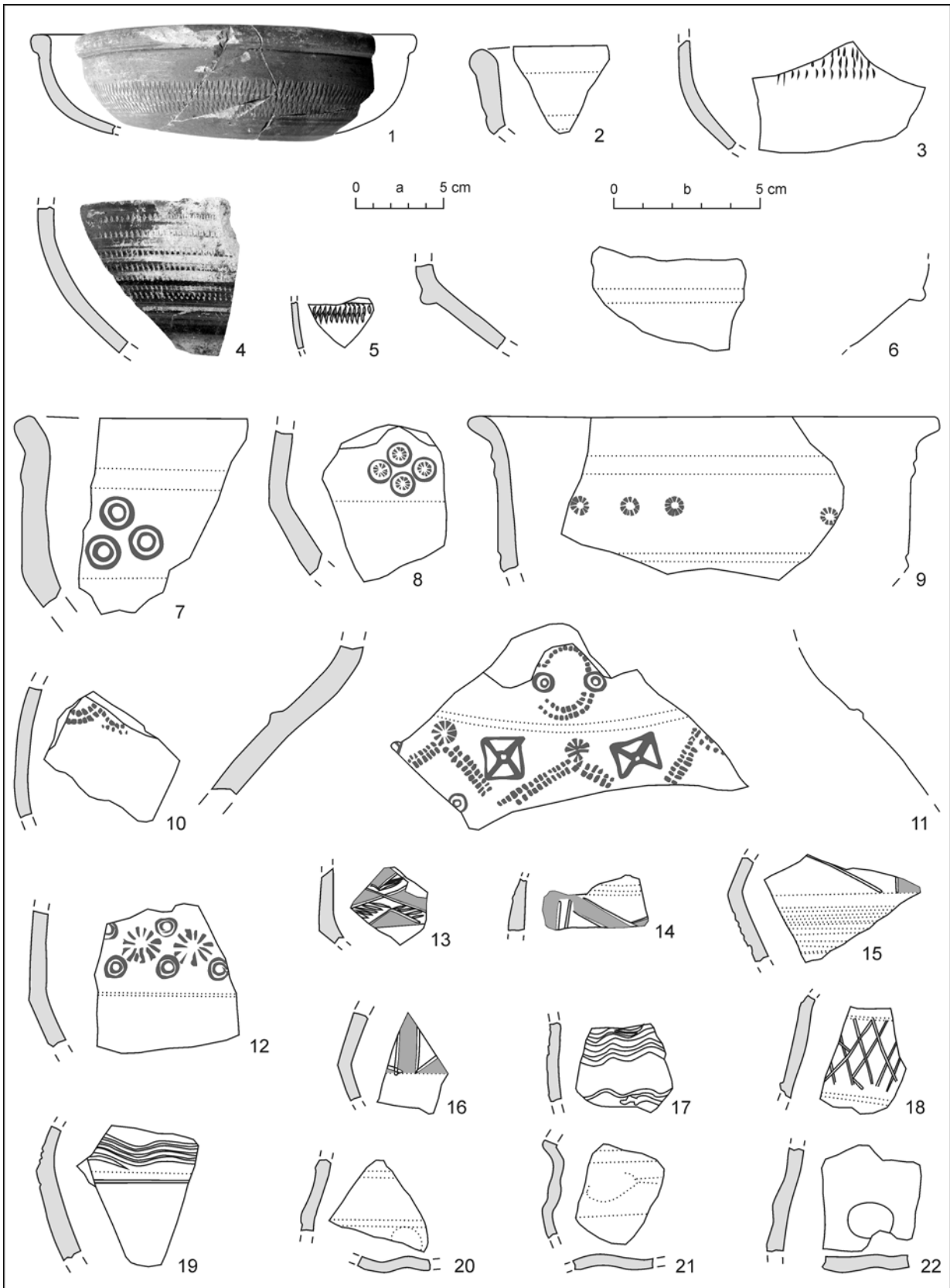
Tab. IV. Peder. Výber keramiky. Sektor 10, chata.

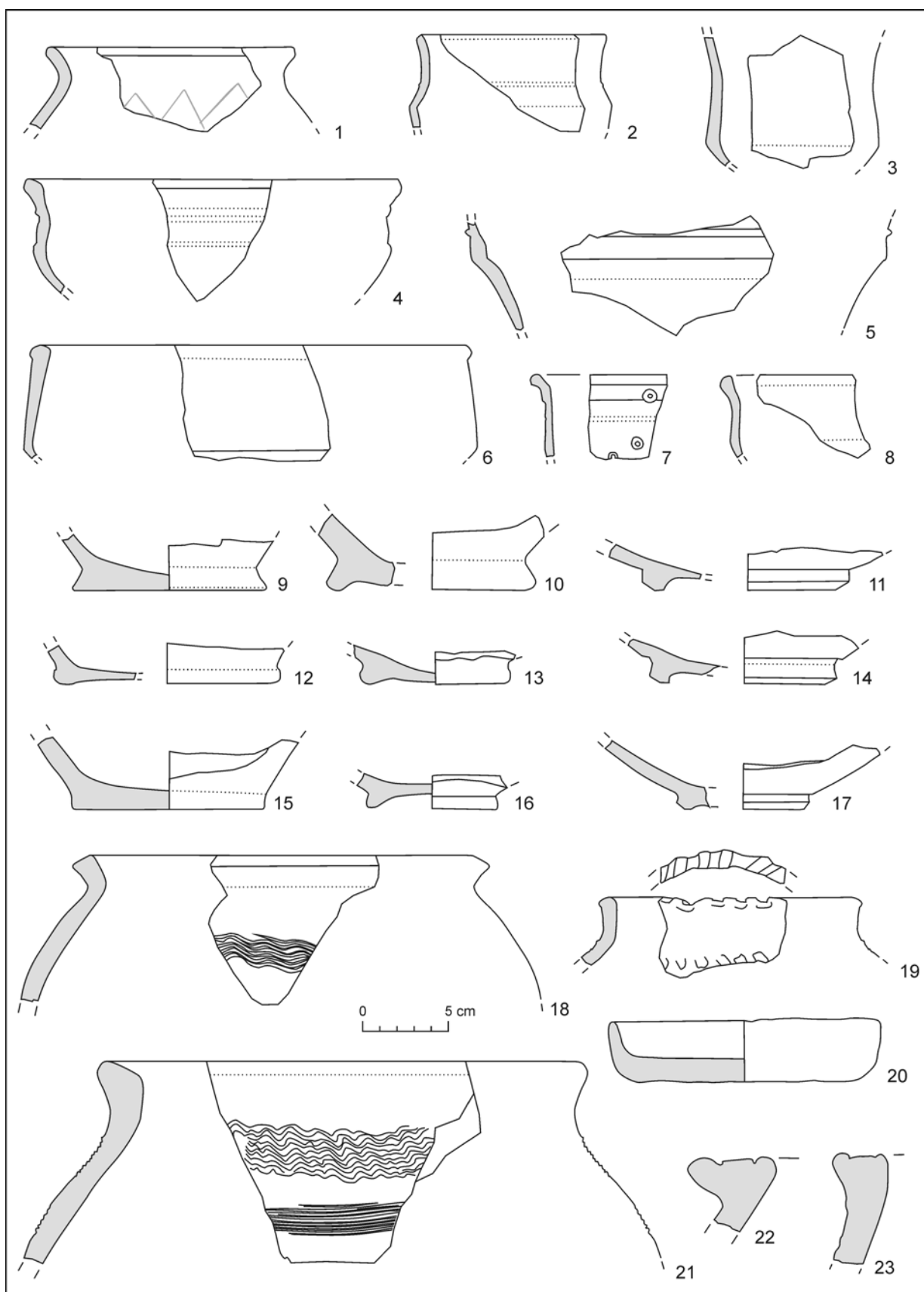
Tab. V. Peder. Výber nálezov. 1–4 – sektor 7, jama 2; 5–7 – sektor 9, pec 2; 8–10 – sektor 13, jama 13; 11 – sektor 12, jama 4; 12 – sektor 8/9, jama 3; 13, 14 – sektor 12, jama 5. Mierka: a – 1–3, 5–8, 10–14; b – 4, 9.

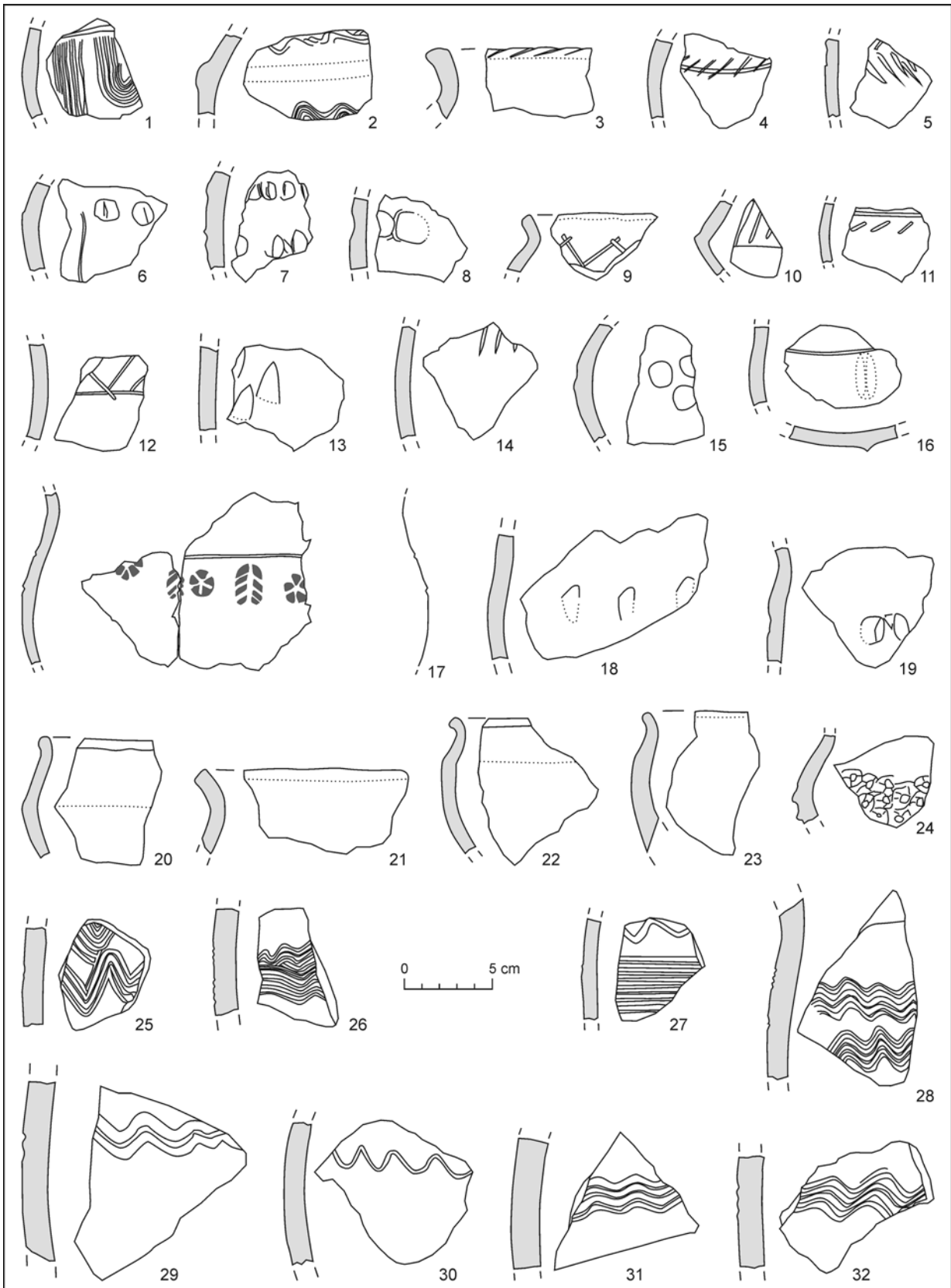
Tab. VI. Peder. Výber nálezov. 1, 2, 5, 10, 12, 14 – zber; 3 – sektor 5, vrstva 2; 4, 7, 13 – sektor 8 vrstva 1; 6, 8, 16 – sektor 1, ornica; 9 – sektor 6, vrstva 2; 11, 19 – sektor 9, vrstva 1; 15 – sektor 10, vrstva 1, 2; 17 – sektor 12, vrstva 1; 18 – sektor 8, nad pecou 3; 20 – sektor 9, vrstva 2, 3.

Tab. VII. Peder. Výber keramiky. 1 – sektor 3, vrstva 2; 2 – sektor 6, vrstva 3; 3, 12, 18 – sektor 8, vrstva 1; 4, 5 – sektor 2, vrstva 2; 6, 8, 10, 11, 21 – zber; 7, 9, 15–17, 22 – sektor 1, ornica; 13 – sektor 3, vrstva 1; 14 – sektor 9, vrstva 1; 19 – sektor 8, nad pecou 3; 20 – sektor 7, vrstva 1. Mierka: a – 1–6; b – 7–12.

Tab. VIII. Peder. Výber keramiky. 1, 3, 21 – zber; 4, 7, 9–11, 18, 22, 23 – sektor 1, ornica; 5, 14 – sektor 8, vrstva 4; 6, 19 – sektor 8, vrstva 1; 8 – sektor 9, vrstva 1; 12, 13 – sektor 6, vrstva 2; 15, 17 – sektor 9, vrstva 2; 19 – sektor 2, vrstva 3.

Tab. IX. Peder. Výber keramiky. 1, 2, 4, 8, 11, 24, 25, 32 – zber; 3, 12, 16 – sektor 9, vrstva 1; 5, 10, 14, 18, 23, 26–30 – sektor 1, ornica; 6 – sektor 8, vrstva 4; 7, 15, 21 – sektor 8, vrstva 1; 9 – sektor 2, štrková vrstva; 13 – sektor 9, vrstva 2; 17 – sektor 6, vrstva 1; 19 – sektor 7, vrstva 1; 20 – sektor 3, vrstva 1; 31 – sektor 2, vrstva 3.

Roman Period settlement in Peder

Revision of finds

Lucia Luštková

Summary

The site was discovered in 1963 by means of surface collections of the Institute of Archaeology of SAS. The results of the investigation of a settlement from the Roman Era were expertly evaluated and published in 1969 (*Lamiová-Schmiedlová 1969*, 412–424). The evaluation of finds was revised because of the insufficient presentation of pottery and other artifacts in form of drawn reconstruction and its evaluation on the basis of newer results of theoretical investigation in this region. The settlement's area was investigated in trench 1 divided into 14 sectors and the following features were documented – a sunken residential feature, a so-called hut, in sector 10, rectangular square hearths with burned walls and stone tiled bottoms, oven 3 (Pl. V) in sector 8, ovens 1, 2 and 4 (Pl. V) in sector 9, pits with circular mouth diameters and flat bottoms, pit 2 in sector 7 and pit 3 (Pl. V) in sector 11 and probably also pits 4 and 5 in sector 12, irregular pit 13 in sector 13 and a well in sector 2.

The presented collection of pottery is a selection of typical fragments. Hand-formed thin-walled so-called tableware of the Przewor culture (Pl. I: 15–20, 24, 25; IV: 29; V: 1, 6) is characterized by dark grey, almost black polished graphited surface. Most fragments were found in the residential feature in sector 10 (Pl. I: 15–20, 23–25; IV: 29), rarely in pit 2 in sector 7 (Pl. V: 1, 2) and oven 2 in sector 9 (Pl. V: 6). They are tall bowls with S-shaped profiles or bowls with S-shaped profile under their rims and with globular bodies and pressed bottoms with omphaloses. Fine hand-shaped tableware includes a fragment of a bowl or a pot decorated with barbotine and polished graphited surface (Pl. IX: 24). Vessels with such decoration occur in the French-German border zone (*Błażejewski 2011*, 55, fig. 1: 6) and at settlements of southwestern Slovakia and southern Moravia (*Varsik 2011*, 161, 162, fig. 86). Another fragment (Pl. IV: 9) comes from the body of a vessel and is decorated with horizontal slashed plastic cordons. Such decoration has analogies on tureen-shaped vessels in southwestern Slovakia (*Varsik 2011*, 82–84, fig. 44). The thick-walled hand-formed so-called kitchenware mostly includes pots with S-shaped profiles; only their rims have been preserved (Pl. I: 4, 5, 7, 8; III: IV: 1–3, 10–12; V: 3, 10; VIII: 18, 19; IX: 3, 9, 20–23), more often, sherds from their bodies were found (Pl. I: 1–3, 6; IV: 4, 5, 7–9, 13–23; IX: 1, 2, 4–8, 10–19, 25, 27). Much less frequent, even rare finds include bowls (Pl. IV: 28; IX: 1, 2, 4–8, 10–16, 18, 19, 24) or a frying pan (Pl. VIII: 20). The decorative motifs on pots include stamps (Pl. III: 13, 17, 19), round finger impressions (Pl. I: 1; III: 17, 19; IV: 4, 7, 15, 21, 23), flutings or cannelures (Pl. I: 1; III: 18, 20; IV: 4, 7, 15, 21, 23), triangles impressed with an object (Pl. IV: 13, 17; VIII: 19; IX: 13, 18), incisions (Pl. IV: 8, 20; IX: 5, 9, 14), engraved waves (Pl. I: 3; IX: 25, 27, 30), multiple straight lines (Pl. I: 3; IV: 12, 18; IX: 1, 6, 17, 27), oblique cuts (Pl. IV: 12, 18; IX: 4, 10, 11, 12), pinched vessel surface (Pl. III: 16; IV: 19; IX: 7, 8, 19), short horizontal protuberances (Pl. III: 19; IV: 16, 22; IX: 16), wavy plastic cordon (Pl. III: 15). Rims can be slashed (Pl. III: 19; IV: 10, 12; V: 13; IX: 3) or pressed (Pl. III: 14, 18; IV: 1, 6; VIII: 19). The so-called wheel-made greyware (Pl. II: 12, 15–22, 24, 26, 27, 29; V: 8; VII: 8–21; VIII: 1–15, 17) is of various shades of grey, made of fine clay, or dark grey on the surface with red core (Pl. II: 11, 23, 25, 28; V: 9; VII: 7, 22; VIII: 16). The most frequently used pottery shapes are small bowls and bowls (Pl. II: 20–23; VII: 7, 9; VIII: 4, 6) decorated with polished decoration, engraved waves or stamps. Pots (Pl. II: 24, 26, 27; VIII: 1) and cups preserved as fragments (Pl. II: 25, 28; VIII: 2, 3) are less frequent. Stamped decoration of greyware has been preserved on eight fragments (Pl. II: 11; V: 9; VII: 7–12). Three fragments decorated with stamps (Pl. VII: 7, 9, 12) are identical with the shapes of stamps on products from the production centre in Blažice, from pottery kiln 1/1958 (*Luštková/Rákoš, in print*). Storage vessels with massive rim cordons (Pl. I: 6; IV: 24–26; VIII: 18, 21; IX: 26, 28, 29, 31, 32) are made of fine alluvial grainy clay with addition of sand and mica. They are decorated with multiple waves or straight lines.

Pottery from Roman provinces is terra sigillata (Pl. II: 1, 2) in the residential feature in sector 10 dated to stage C1 (*TIR 2002*, 423). Pannonian pottery of terracotta colour with wholly painted bodies or with painted bands is decorated with engraved waves, cuts or bands and was found in the residential feature in sector 10 (Pl. II: 6) and in surface layers in sector 2 (Pl. VII: 4). Fine Pannonian greyware includes fragments of ring-shaped bowls (Pl. VII: 2, 6) and bowls with horizontal cuts in rows (Pl. II: 3, 4, 7, 8; VII: 1, 3, 5). Terracotta pottery with impressed stamping imitating terra sigillata of Drag 37 shape includes two fragments of vessel rims in pit 3 in sector 8/9 (Pl. V: 12) and in the residential feature in sector 10 (Pl. II: 9). Light brown (Pl. II: 10) pottery has been preserved only as a rim fragment. A collection of fragments from light brown and terracotta wheel-shaped pottery comes from the hut in sector 10. Metal artifacts comprise an iron spear-point (Pl. VI: 9), a spur with a shank (Pl. VI: 13), a 10 cm long pin with a coiled loop (Pl. VI: 17), a clip (Pl. VI: 11), part of a wide rectangular clasp (Pl. VI: 7) and a razor (*Lamiová-Schmiedlová 1969*, 422, fig. 11: 20). Bronze objects include a square clasp fitting (Pl. I: 13), a belt garniture, strap ends connected with a ring (Pl. I: 12), an awl (Pl. VI: 15), a fibula needle with coil (Pl. VI: 5) and an indeterminable fragment (Pl. VI: 6). Clay objects include spindle whorls in the residential feature in sector 10 (Pl. I: 21, 22) and in layers in sectors (Pl. VI: 1–4). Stone artifacts include whetstones in the residential building in sector 10 (Pl. I: 10, 11) and in surface layers of sectors (Pl. VI: 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20). The bone

item is a pin (Pl. I: 9). A fragment of a glass vessel was found in the residential feature in sector 10 (Pl. I: 14) and in pit 2 in sector 10, there was an amber pearl (Pl. V: 4). Daub with construction imprints comes from sector 9 (Pl. VI: 19).

Settlement of the site starts at the end of the early or the beginning of later Roman Era, which is documented by fragments of typical graphited pottery of the Przewor culture. The Przewor culture in Eastern Slovakia is connected with the Vandals moving from the north of the Carpathian Basin starting in stage B2 (*Andrzejowski 2010, 78, 79*). The wheel-made greyware found in large numbers in the residential feature in sector 10 and in surface layers of sectors is roughly dated in the late Roman Era. Common shapes like bowls, pots or jugs are represented. Impressed stamps dominate in the greyware decoration. This decoration is typical of the late Roman Era pottery and is found on several fragments from the settlement in Peder. Thick-walled hand-shaped pottery is numerous- there are mainly pot shapes. Various decorative elements on it have analogies on the pots from the settlement in Šebastovce-Barca (*Luštková 2013, 94, 95*). Identical decoration can be found on the thick-walled pottery in the Hornád river basin in Hungary. Its occurrence in this territory is connected with the direct penetration of the Quadi through the Slaná and Rimava river basins as far as Miskolc (*Beljak et al. 2012, 41*) and from there, they probably moved northwards through the Hornád river basin to the southern part of the Košice Basin. The settlement in Peder is dated to the turn of the early and late Roman eras at the end of the 2nd century, with fluent continuation in the later Roman Era during the 3rd century. With regard to the small size of the studied area, we cannot confirm nor exclude possible survival of the settlement in the late Roman Era.

Fig. 1 Peder. Location of the settlement on the map.

Fig. 2 Peder. Trench 1, selected sectors with features from the Roman Period.

Pl. I. Peder. Selected finds. 1–8 – sector 10 above the hut; 10–25 – sector 10, the hut. Scale: a – 1–9, 23–25; b – 10–14, 21, 22.

Pl. II. Peder. Selected pottery. Sector 10, the hut.

Pl. III. Peder. Selected pottery. Sector 10, the hut.

Pl. IV. Peder. Selected pottery. Sector 10, the hut.

Pl. V. Peder. Selected finds. 1–4 – sector 7, pit 2; 5–7 – sector 9, oven 2; 8–10 – sector 13, pit 13; 11 – sector 12, pit 4; 12 – sector 8/9, pit 3; 13, 14 – sector 12, pit 5. Scale: a – 1–3, 5–8, 10–14; b – 4, 9.

Pl. VI. Peder. Selected finds. 1, 2, 5, 10, 12, 14 – collection; 3 – sector 5, layer 2; 4, 7, 13 – sector 8, layer 1; 6, 8, 16 – sector 1, topsoil; 9 – sector 6, layer 2; 11, 19 – sector 9, layer 1; 15 – sector 10, layer 1, 2; 17 – sector 12, layer 1; 18 – sector 8, above the oven 3; 20 – sector 9, layer 2, 3.

Pl. VII. Peder. Selected pottery. 1 – sector 3, layer 2; 2 – sector 6, layer 3; 3, 12, 18 – sector 8, layer 1; 4, 5 – sector 2, layer 2; 6, 8, 0, 11, 21 – collection; 7, 9, 15–17, 22 – sector 1, topsoil; 13 – sector 3, layer 1; 14 – sector 9, layer 1; 19 – sector 8, above the oven 3; 20 – sector 7, layer 1. Scale: a – 1–6; b – 7–12.

Pl. VIII. Peder. Selected pottery. 1, 3, 21 – collection; 4, 7, 9–11, 18, 22, 23 – sector 1, topsoil; 5, 14 – sector 8, layer 4; 6, 19 – sector 8, layer 1; 8 – sector 9, layer 1; 12, 13 – sector 6, layer 2; 15, 17 – sector 9, layer 2; 19 – sector 2, layer 3.

Pl. IX. Peder. Selected pottery. 1, 2, 4, 8, 11, 24, 25, 32 – collection; 3, 12, 16 – sector 9, layer 1; 5, 10, 14, 18, 23, 26–30 – sector 1, topsoil; 6 – sector 8, layer 4; 7, 15, 21 – sector 8, layer 1; 9 – sector 2, gravel layer; 13 – sector 9, layer 2; 17 – sector 6, layer 1; 19 – sector 7, layer 1; 20 – sector 3, layer 1; 31 – sector 2, layer 3.

Translated by Mgr. Viera Tejbusová

Mgr. Lucia Luštková, PhD.
Archeologický ústav SAV, OVVS
Hrnčiarska 13
SK – 040 01 Košice
lustikova@saske.sk